

KÖNYVISMERTETÉS

HÁROM ÚJ PINDAROS-KÖNYV

ADORJÁNI Zsolt^{*} ismertetője

© 2024 A szerző



Annamaria Peri: *L'Olimpica XIII di Pindaro: Introduzione, commento e analisi metrica*. Hermes Einzelschriften 121. Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 2021.

Ez a doktori műből született kommentár Pindaros tizenharmadik olympiai ódájához, amely leginkább a Pégasos megzabolázásáról szóló mítoszbeszéléssel fogja beírni magát az olvasó emlékezetébe, méltó folytatása annak a folyamatnak, amely az elmúlt évtizedekben számos kiváló ódakommentárral ajándékozta meg a szakmai közönséget. A könyv tartalmazza a bevezető fejezetet (*Introduzione*, 9–20), a sorkommentárt (21–127), metrikai elemzést (128–147), összefoglaló zárófejezetet (*Coda*, 148–155), részletes bibliográfiát (156–168), valamint két mutatót is (169–173). Ez tehát a kommentárnál megszokott szerkezeti felépítés. Mindössze a folyamatos fordítástól¹ kísért görög szöveg hiánya hagy némi kívánnivalót maga után, hiszen így olvasás közben arra kényszerülünk, hogy egy Pindaros-kiadást is kezűgben tartsunk.

A könyv súlypontja – ahogyan sejthető – maga a kommentár, amely valódi tárháza a legváltozatosabb, ám minden esetben fontos tudnivalóknak. Itt csak rövid ízelítőt tudok nyújtani a legeredetibb és legsikerültebb meglátásokból. Különös érdeme a szerzőnek, hogy nem elégszik meg a szűk értelemben vett szöveg jelentéstartalmainak felfedésével, azaz nem áll meg az önmagában elsődleges és igen hasznos *Wortphilologie* módszertanánál, hanem a megértést a *Sachphilologie* felől különféle, a szövegen túlmutató magyarázatokkal segíti. Ilyenek a kötőfékkal (83 sk. ad 65; 98 ad 85), az inkubációs jóslattal (91 sk. ad 75–76) és a lovaglással (99 ad 86–87) kapcsolatos kultúrantropológiai és archeológiai természetű megjegyzések.

^{*} HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Moravcsik Gyula Kutatóintézet.
E-mail: adorjanizs@gmail.com

¹ A lemmákat összeolvasva tulajdonképpen az egész óda fordítása összeáll, ám praktikus lett volna egységes fordítást helyezni a szöveg mellé.

Szépek azok a stilisztikai jellegű elemzések is, amelyek rávilágítanak például a győzelmi katalógus variációs módozataira (53 ad 32–46), a hős elhivatására Pégasos átalakulásának összefüggésében (Gorgó-sarjából szelíd hátszló) (81 ad 63; 89 ad 72–74; 97 ad 84) vagy a homérosi elbeszélés (*Il.* 6. 234–236) kiigazítására, amelyben Bellerophón apja, Glaukos elcseréli aranyfegyvereit bronzra. A γνώσομαι (3) igéhez fűzött kommentárt (23 sk. ad 2–4) mindössze azzal egészíteném ki, hogy már Norden felhívta a figyelmet a „megismerés–szeretet–dicsőítés” hármasának topologikus kapcsolatára.² Didymos híres-hírhedt félreértelmezésének (20: *ἰππειοῖς ἐν ἔντεσσιν μέτρα* mint mérőedények, nem pedig mint lószerszám) elemzése kapcsán érdemes lett volna Braswell kiadására hivatkozni.³ Zeus invokációját (24–31) ezzel együtt nem tekintem a ‚proemio al mezzo’ kategóriájába sorolható vívmánynak (47 ad loc.),⁴ mivel túl közel van a győzelmi proklamációt tartalmazó bevezetőhöz. Inkább beszélnek kettős prooimionról, ahogyan az első pythói óda esetében is, ahol Zeust először a 29. sorban, a terjedelmes bevezetőt követően szólítja meg.⁵ Mivel ez a költemény – ahogyan a szerző már a bevezető fejezetek stilisztikai elemzésénél kiemeli (18 sk., majd később 85 ad 68; 95 ad 81; 98 ad 85) – igen sok, a skandináv költészetből ‚kenning’ néven ismert körülírást alkalmaz, a fogalmi tisztaság kedvéért nem ártott volna különbséget tenni a ‚kenning’ és a ‚heiti’ között: míg az előbbi több tagból áll (*φίλτρον ... ἰππειον*: 68), a ‚heiti’ egyetlen szavas körülírás (*κραταίποδ[α]*: 81).

Végül megemlíteném, hogy az időv kiváló konjektúrája mint *appositio praedicativa* a βωμός főnév mellett (108: az oltár mint szemtanúja az Oligaitidák jövőbeli győzelmeinek) a romlott ἄναξ helyett (120, 55. jegyzet) további megerősítést nyerhet a 113. sor ὡς ἰδέμεν kifejezéséből (az utókor tekintetét elhomályosító, hatalmas mennyiségű győzelem).⁶

Külön tárgyalást igényelne a metrikai elemzés, amely olyan részletes és adatgazdag, hogy szinte párját ritkítja. A szerző összességében a Snell Teubner-kiadásában fellelhető metrikai sémát követi, és azt egészíti ki egyfajta verstani fenomenológiával, amelyben minden, a kólontól egészen a stichosig a speciális jellegzetességekkel együtt – például rezponziós szabadságok és synaloiphé – szerves egészet alkotó folyamatként jelenik meg, amelynek megértéséhez verstani ismereteken kívül fülre és szívre is szükség van.

Ha végül azt kérdezzük, hogy ez a kommentár vajon a műfaj ‚inszuláris’ vagy ‚kontinentális’ ágához tartozik-e,⁷ úgy megítélésem szerint az utóbbi a találó válasz. Egyetlen pindarosi ódáról szóló kommentár csak abban az esetben igazán gyümölcsöző vállalkozás, ha abban a teljes életmű lehetőleg minél több aspektusa tükröződik, lehetővé téve, hogy a részből az egészre következtethessünk. Ezt a megközelítést a pindarosi életmű azon jellegzetessége biztosítja, hogy bármilyen irányból közelítsünk is hozzá, igen hamar olyan kérdésekkel találjuk szembe magunkat, amelyek e költészet értékrendjének lényegét érintik. A bemutatott könyv szerzője tökéletesen tisztában van ezzel a vonással, és ennek megfelelően az egyes jelenségeket mindig holisztikusan szemléli, majd könyve végén, egy általa *codának* nevezett részben

² NORDEN (1913) 287 sk.

³ BRASWELL (2013).

⁴ CONTE (1976) kifejezése.

⁵ A szerző által párhuzamként idézett másik Apollón-invokáció (*P.* 8. 61–72) valóban ‚proemio al mezzo’, mivel a pontosan százsoros óda közepe táján foglal helyet. Éppen ez a különbség akadályozza meg tehát, hogy párhuzamként felhasználjuk.

⁶ A ἔπειται (47) átértelmezését a ἔπω („gondoskodással körbevesz”) (66 ad loc.) igéből viszont kevésbé tartom meggyőzőnek, mivel a gnóma a kézenfekvő igealakból is tökéletesen érthető.

⁷ Ehhez a híres fogalom párosához, amely eredetileg a magyar származású Stefan Weinstocktól származik, vö. WEST (2007) xxiv.



– valóban mintegy zenei lezárásként – tágabb perspektívába helyezi a kardalköltőt, amely már a dicsőítés etikájának és esztétikájának legtágabb összefüggéseit feszegeti. A recenzensnek Walther von der Vogelweide szavai jutnak eszébe: *diu werde wirde, diu ist sô guot, / daz man irz beste lop sol geben* (Alterston, 23 sk.). A mű szerzőnjét is ennek megfelelően kell a legmagasabb dicséretben részesíteni.

Alexandra Scharfenberger: *Momente für die Ewigkeit. Zeit- und dichtungsbezogene Erzählungen der Epinikien Pindars*. Bochumer Altertumswissenschaftliches Colloquium 111. Trier, Wissenschaftlicher Verlag, 2022.

A kutatónő nehéz feladatra vállalkozott könyvében: újat mondani egy olyan sokat elemzett témakörben, mint amilyen a mítosz szerepe a pindarosi győzelmi ódáiban. Ez nagymértékben sikerült is neki. Hogy a könyv fő gondolatát és az elemzés érdemét rögtön megfogalmazzuk: Scharfenberger egy ,kétlépcsős sémát’ dolgozott ki a mitikus elbeszélés vonatkozásában, amely egyfelől pontszerű sikermozzanatból (a hős ragyogó tettet hajt végre), másfelől duratív jelenetből áll, amely a hősi tett tartós-távlati fejleményeit ábrázolja, ezért markáns jövővontakozással rendelkezik. Ez a séma több ódában is szépen kirajzolódik, alkalomtól, dátumtól és sportágtól függetlenül, így némi joggal beszélhetünk egyfajta ,epinikion-universaléről’. Az erőteljes módszertani fejezetben a szerző egy csokornyai ódát választ ki elemzésre, amelyek többé-kevésbé tiszta és látványos formában prezentálják a szóban forgó sémát. Ezeket az ódákat a későbbi fejezetek beható vizsgálatnak vetik alá. Az egyszerű séma a legtöbb esetben tovább gazdagodik, amennyiben a tartós állapotot az elbeszélésbe beágyazott szereplő képviseli, aki hasonló feladatkört lát el (a kimagasló tett verbális megörökítése), mint amelyben a költő is jeleskedik. Ezáltal a séma poetológiai jelentéssel ruházódik fel, amelyet az is erősít, hogy a tartósság jellemezte állapot nagyobb nyomatékkel esik latba, ami a költői $\chi\rho\epsilon\omicron\varsigma$ -t, a győzelem irodalmi megörökítését hangsúlyozza. Mivel a sémát időrendi és elbeszéléstechnikai jellegzetességek tarkítják, az elemzésbe belejátszik Genette narratológiai módszere is. A szerző azonban szerencsére nem erőlteti az elméletet, hanem csak olyasmit vesz át, ami valóban az elemzés céljait szolgálja.

A bevezető fejezet (9–83), amely az egész mű egyharmadát teszi ki, és amelynek középpontjában az első nemei óda mítosza áll, különösen szép példája a gondos szövegelemzés és a narratológiai megközelítés együttesének. Ezzel a módszerrel sikerül kimutatni, pontosan milyen funkciója is van annak a sajátosságnak, hogy a mítosz, Teiresias jövődölése Héraklés karrierjéről és a vers befejezése egybeesnek: az idő olyan örökkévalóságban oldódik fel, amelyben a hős és a próféta, a győztes és a költő találkoznak (47–49). Ugyanilyen érdekesítőek a kilencedik pythói és a harmadik nemei ódához fűzött megjegyzések, ahol a mítosz protagonistái (Amphitryón [N. 1] – Apollón [P. 9] – Artemis és Athéné [N. 3] – Teiresias [N. 1] – Cheirón [N. 3 – P. 9]) között kimutatott párhuzamok igen meggyőzőek. Ugyanakkor a későbbi elemzés már kevesebb újdonságot tartogat, egyrészt mivel jelentős elődök nyomdokában halad,⁸ másrészt mivel ezekben a költeményekben – az ötödik nemei kivételével – az elbeszélés nem azon formai keretek között mozog, ami a vizsgált séma eredeti formájának előfeltétele (lásd a táblázatot a 250. oldalon).

⁸ KÖHNKEN (1971) N. 4 és 5; KRUMMEN (1990) I. 3–4.



A következőkben néhány, a tartalmat és a stílust érintő kiegészítő megjegyzés tűnik indokoltnak. A központi gondolat szempontjából releváns ódák kiválasztása módszeres és következetes. Ugyanakkor a második olympiai óda rendhagyó mítoszbeszélésének, a túlvilág-leírásnak érdemes lett volna nagyobb teret szentelni, mint amit a tizedik pythói párhuzama (186) és egy további futó utalás kijelölnek (242 sk.). Az utóbbi helyen azt olvassuk, hogy ez a leírás nem tartalmaz poetológiai képeket. Ám a ,ragyogás' és a ,koszorúk', amelyek a boldogok szigetének lakóit ékesítik (72–75), különösebb indoklás nélkül tekinthetők a múzsai keretbe helyezett győzelmi alkalom metaforáinak. Ezenkívül a séma előtagja (,hirtelen változás') igen szépen fejeződik ki a váratlan halál és az időben behatárolt próbaidőszak (,három életciklus') motívumában, amely az időbeli kontingencián túli, tartós létmódot tartogatja a túlvilág ki-tüntetett lakosainak (57; 68–70).

Szintén meggyőző Kyréné nimfa férfias jellemvonásainak hangsúlyozása (96–98). Ez a vers fogadtatástörténetében is fontos mozzanat, amikor például Kallimachos Kyrénét használja fel mint II. Bereniké mitikus alakmását,⁹ vagy amikor Hölderlin Germania megszemélyesítéséhez merít belőle ihletet.¹⁰

A 131–133. oldalakon a bölcs tanítómester, Cheirón harmadik nemei ódabeli alakja elevenedik meg, akit szerzőnk okkal-joggal értelmez egyfajta költői segítőként, akinek gyógyászati képessége poetológiai metaforaként is értelmezhető, különösképp, amikor ifjú tanítványa tanrendjében a φαρμάκων ... μαλακόχειρα νόμον szerepel. A költői etimológiával jelzett körülírásban (μαλακόχειρα ~ Χείρων) a kentaur olyan nevelőként jelenik meg, aki a természeti adottságot óvatos és körültekintő módszerekkel hozza felszínre, anélkül, hogy önkényesen ráerőltetné személyiségét az újoncra. Ezenkívül a νόμος szó erőteljes múzsai asszociációkat hordoz, hiszen magát a zenei műfajt is jelöli.¹¹ Együttal az első nemei óda utolsó szava is (72) felidőződik, ahol Zeus világrendjére és a szférák harmóniájára vonatkozik, amelynek Héraklés is részesévé válik: ezt dicsőíti ő maga, és ennek képviselőjeként dicsőítik őt magát is.¹²

Találósan mutat rá a szerző Héraklés azon rendhagyó, valószínűleg Pindarostól származó ábrázolására, amely a thébai hőst apró, zömök megjelenésű, ám annál harciasabb lelkületű személyként jeleníti meg (I. 4. 71 sk.: μορφὰν βραχύς, / ψυχὰν δ' ἄκαμπτος). Éppen ez a sajátosság adhat etimológiai jelentést a győztes nevének: ,Melissos' nyilván a ,méh' jelentésű μέλισσα-val állhat kapcsolatban, ami Héraklés földi másává avatja őt, akinek kicsinyiség, ám tüzes természet jutott osztályrészül.

A könyv stílusát némileg körülményesnek érzem. Nemesyszer fordulnak elő gondolati ismétlődések, ami magyarázható és menthető a koncentrikus körökben bővülő gondolatmenettel, némileg nagyobb fokú tömörség azonban nem ártott volna a műnek.¹³ A bibliográfia (256–268) tartalmazza mindazt, ami egy ilyen igényű munkától elvárható. Ennek megfelelően a tudományos nézetek dokumentációja teljes körű. Mindössze két hiányosságot vélek felfe-

⁹ STUDNICZKA (1893) főként 16–18.

¹⁰ SEIFERT (1982) 296–298.

¹¹ Vö. N. 5. 25: παντοίων νόμων (a Múzsák karát vezető Apollón – ez a jelenet egyébként fontos szerepet játszik a könyv érvrendszerében). A földi kar megkettőzéséhez az istenivel vö. a Kélédonok („csábnók”) ábrázolását a delphoi templomgeneráció harmadik tagjának akrotérionjain (fr. 52i [= *Pai.* 8] 68–71). Vö. POWER (2011).

¹² Kleantes Zeus-himnuszának is ez a záró kifejezése (fr. 537. 39 von Arnim: κοινὸν αἰεὶ νόμον ἐν δίκῃ ὑμνεῖν). Ami Pindarosnál Teiresias jóslata, az a sztoikus filozófus-költőnél a himnuszalkotó diskurzusának része.

¹³ További szerkesztésműködés redundancia, hogy fordítások akkor is felbukkannak, amikor korábban tágabb összefüggésben már szerepeltek. Ilyen esetekben elég lett volna visszautalni az első előfordulásra. Tárgyi tévedés, hogy a szerző többször (38, 120, 122, 194) „praesens-tőről” beszél imperfecta-tó helyett.



dezni: Heyne (1798) és Boeckh (1811–1821) kommentáros kiadásait, ami a régebbi irodalmat illeti, ami pedig az újabbat, két monográfiát, amelyek hasonlóan a költészet időn túlívelő törekvéseit teszik vizsgálatuk tárgyává („permanence”), jöllehet némileg más szempontból.¹⁴ A kötetet *Index locorum* (269–280) zárja.

Summa summarum: a könyv fontos gyarapodás a Pindaros-filológia területén, ráadásul olyan témában, amelyet korábban a nagyszámú elemzés alapján kiaknázottnak gondolhattunk volna. Scharfenberger könyve megmutatja, hogy látszólag agyonelemzett kérdésekről is lehet még újat mondani.

Almut Fries: *Pindar's First Pythian Ode. Text, Introduction and Commentary.* Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte 151. Berlin-Boston, De Gruyter, 2023.

Ezt a művet két kiválósága is tanulmányozásra érdemessé és a Pindaros-irodalom új és nélkülözhetetlen segédeszközzé teszi: egyfelől az első teljes nagykommentár az egyik legjelentősebb és legművészibben kidolgozott Pindaros-ódához, másfelől tartalmazza a magyarázatokon kívül a szöveg mértékadó és az összes fontos szövegtanút újraértékelő kiadását olyan apparátus kíséretében, amely a snelli lakonizmus és a mommseni bőség között tökéletesen eltalálja az ideális közepet. A hagyománytörténeti áttekintés, amely megelőzi a szövegkiadást, valóságos „Irigoin dimidiatus”-nak bizonyul: az ő nyomában halad a szerző, ahogyan azt az előszóban (IX) olvasható anekdota szimbolikus módon is megerősíti. Fries fő érdeme ebben a tekintetben, hogy rehabilitálta az egyik, eddig teljességgel alábecsült és elhanyagolt kéziratot. Ez a Vindobonensis suppl. gr. (Vi) a *recensio Thessalonicensis* körébe tartozik, amely a maga részéről a Pindaros-szöveg-hagyomány negyedik ágának, az úgynevezett *recensio Laurentianának* letéteményese, és jelentősége az első pythói óda tanúságán túl is nagyobb, mint amit tulajdonítani szoktak neki (52 sk.).

A bevezető fejezetek talán első helyen említendő, ragyogó teljesítménye az óda történeti kontextusba helyezése, amelyben szépen kidomborodik a költeményt és a korszakot átható „nyugat-kelet” ideológia. Ez az antagonizmus meghatározó erőtere a görög mítoszhoz és történelemhez, a trójai háború későbbi recepciójától kezdődően a perzsa háborúkon át (ehhez a körhöz tartozik a Deinomenidák győzelme a karthagóiak és az etruszkok fölött) egészen a Rómával, Trója örökösével való ellentétig.

Igen megfontolandó feltételezés (25 és 177 ad 71–80), hogy Simónidés Hierón megbízására újra bemutatta Plataia-elégiáját a syrakusai udvarban (ahogyan Aischylos is *Perzsák* című darabját): a perzsaelenes rétorika mindkét verset egyformán áthatja, és a plataiai csata említése a pindarosi ódában (77) szintén kapcsolatot jelent a két mű között. Kallimachos feltételezésem szerint¹⁵ *Ektheosis Arsinoes* (fr. 228 Pfeiffer) alkalmi költeményében mind a Hierón-ódákat, mind Simónidés Plataia-elégiáját felhasználhatta inspirációs forrásként. Értelmezhetjük ezt a tényállást esetleg úgy is, hogy az alexandriai költő Pindaros szicíliai ódait a keösi lírikus elégiájával együtt eleve az uralkodói enkomion hagyományának kontextusában találta, és erre a hagyománytörténeti helyzetre reflektált? Mindez még csábítóbbá tehetné

¹⁴ SIGELMAN (2016); SPELMAN (2018).

¹⁵ ADORJÁNI (2024).



Fries feltételezését. Szintén igen figyelemreméltó az az összeállítás, amely a Hieróonnal és az Aitnával kapcsolatos költői produkciókat gyűjti csokorba (18–29). Csupán a második és az első pythói óda egymáshoz (és a 105. hyporchéma-töredékhez) való viszonyának vizsgálatát hiányolom ebben a fejezetben.¹⁶ Még ha a két ódát történeti szempontból egymástól függetlenül kezeljük is, közös bennük az a szerkezeti elem, hogy a negatív paradigma mindkét esetben különösen látványos kidolgozottsággal jelentkezik (Typhós az első, Ixión a második pythói ódában). Ezenfelül mindkettő egyfajta *supplementum*jellegű függeléssel rendelkezik: P. 1 a szörnyeteg vulkanikus tevékenységének leírásával (21–28), P. 2 Ixión és a Héra-alakú felhő keveredésének szörnyűsége következményeit ábrázoló passzussal (42–48).

A kommentár maga, amely hemzseg a finom irodalmi érzékről tanúskodó megjegyzésektől, a szövegkritikai és grammatikai magyarázatoktól, minden ízében a filológiai pontosság és igényesség jegyeit hordozza magán. Meg lehet belőle tanulni, hogyan hozhat a szövegkritikus meggyőző döntéseket akkor is, ha a szöveghagyomány meglehetősen tarkabarka. A nyelvtani jelenségeket mindig jó párhuzamokkal szemlélteti, és rendszerint a legelső előfordulásig vezet vissza, ami biztosítja, hogy mindig a szó vagy kifejezés történetének egésze táruljon fel az olvasó előtt. Különösen üde színfoltot képviselnek a gyakori indoeurópai párhuzamok, amelyek a különféle költői kifejezések és képek legősibb eredetére mutatnak rá.¹⁷ (A szerző említi az előszóban M. L. West nevét mint kedves kollégáját, aki az ilyen jellegű összehasonlítások nagymestere volt.)

Végezetül néhány apró, de nem jelentéktelen részletre térnék ki. A 49–50. soroknál a szerző úgy véli (S. 21), hogy az οὔτις+Gen. szerkezet egyedülálló, ami nem helytálló, mert az első olympiai óda tartalmaz ehhez hasonló superlativusos kifejezést (μή τιν' ... / τῶν γε νῦν: 104 sk.). A zene rangkülönbsége kapcsán az első pythói ódában (πειθονται δ' αἰοδοὶ σάμασιν: 3: az instrumentális zene elsőbbsége) és a második olympiaiban (ἀναξίφορμιγγες ὕμνοι; 1: a versszöveg primátusa) (89 ad 2b–4) esetleg arra is érdemes lett volna rámutatni, hogy a kijelentések nem valamiféle elméleti állásfoglalásból származnak – ahogyan például Pratinas híres töredéke az ének elsőbbségét hirdeti a fuvolajátékkal szemben [fr. 708. 4 sk. PMG]) –, hanem az adott verskontextus függvényei: az első pythói ódában a zene „apoteózisáról” van szó, ennek megfelelően az énekeseknek a phorminx hangjaihoz kell igazodniuk, míg a második olympiai ódában a költő hangja van a középpontban (τίνα ... κελαδίσομεν; 2), miközben a zene csupán kísérő szerepkörben jelenik meg. A 12b sorhoz tartozó magyarázatban (100 sk.) a κῆλα szó jelentését a szerző ‚enchantment’-ként határozza meg, tagadva, hogy bármi kapcsolata lenne a ‚nyílak’ fogalmával. Az elvarázsoltság szemantikája tagadhatatlan, ám a homérosi ‚nyíl’ jelentésű szó aligha téveszthette el hatását a költőre. Fries arra is kísérletet tesz, hogy ezt a jelentést a homérosi *locus classicus*tól is elvitassa (II. 1. 53), ám az ezt közvetlenül megelőző passzus (44–47) egyértelműen τοξότης-ként ábrázolja a büntető Apollónt.¹⁸ Typhós és az egyiptomi Seth megfeleltetése kapcsán (105, Anm. 9) rá lehet még mutatni arra az érdekes összefüggésre, hogy a Behemoth nevű biblikus szörnyet, amelyet köztudottan szintén Sethtel szoktak azonosítani, hasonló többalakúság jellemzi, mint azokat az isteneket,

¹⁶ A két ódához mint pároshoz („companion pieces”) vö. GENTILI–BERNARDINI–CINGANO–GIANNINI (1995) XLVIII és 46.

¹⁷ 86 ad 1–2a (arany mint isteni attribútum), 92 ad 5–6a (Zeus és a mennydörgés), 94 ad 6b–7a (a sas mint a madarak királya), 98 ad 10b–12a (az alvó Arés), 105 ad 13–28 (sárkányölés). Az utóbbi témához lásd még TRUMPF (1958).

¹⁸ Lehetségesnek tartom a görög κῆλ-tő és a német „Holz” közötti összefüggést.



akik Pindaros 91. töredéke szerint Typhós elől menekülnek. Héphaistos és az Aitna kapcsolatának tárgyalása kiváló (118 ad 25–6a), amit még ki lehet egészíteni azzal az antik nézettel, miszerint Héphaistos liparai lakhelye tenger alatti alagúton keresztül van összeköttetésben az Aitnával.¹⁹ A 67–68. (171–173) sorok kapcsán hivatkozni lehetett volna Quincey értelmezésére, aki az Ἀμείνας folyónevet költői etimológiaként (αἰεὶ μένειν: 64) magyarázza,²⁰ még ha ezzel a nézettel Fries nem ért is egyet.

A könyv igen gondos nyomdai munkával készült. A kiadott görög szöveg és az apparátus, amennyire látom, hibátlanok, csupán a kommentárban szűrt szemet egy-két apróság.²¹

Végső konklúzióként leszögezhetjük, hogy a bemutatott könyv a Pindaros-filológia figyelemre méltó teljesítménye, amely nemcsak a görög líra szakértőinek érdeklődésére tarthat számot, hanem azok számára is tartogat újdonságot, akiket a görög arisztokrácia Kr. e. V. századi története és gondolkodásmódja foglalkoztat.

BIBLIOGRÁFIA

- ADORJÁNI, ZS. (2021). *Der Artemis-Hymnos des Kallimachos. Einleitung, Text, Übersetzung und Kommentar*. Texte und Kommentare 66. Berlin.
- ADORJÁNI, ZS. (2024). *Kallimachos' Ektheosis Arsinoes in der Tradition griechischer Herrscherenkomiastik. Einleitung, Text und Kommentar*. Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte. Berlin.
- BRASWELL, B. K. (2013). *Didymos of Alexandria: Commentary on Pindar Edited and Translated with Introduction, Explanatory Notes, and a Critical Catalogue of Didymos' Works*. Schweizerische Beiträge zur Altertumswissenschaft 41. Basel.
- CONTE, G. B. (1976). Proemi al mezzo. *RCCM*, 18: 263–273.
- GENTILI, B. – BERNARDINI, P. A. – CINGANO, E. – GIANNINI, P. (1995). *Pindaro: Le Pitiche*. Scrittori Greci e Latini. Milano.
- KÖHNKEN, A. (1971). *Die Funktion des Mythos bei Pindar. Interpretationen zu sechs Pindargedichten*. Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte 12. Berlin–New York.
- KRUMMEN, E. (1990). *Pysros Hymnon. Festliche Gegenwart und mythisch-rituelle Tradition als Voraussetzung einer Pindarinterpretation (Isthmie 4, Pythie 5, Olympie 1 und 3)*. Untersuchungen zur antiken Literatur und Geschichte 35. Berlin–New York.
- NORDEN, E. (1913). *Agnostos Theos. Untersuchungen zur Formengeschichte religiöser Rede*. Leipzig–Berlin.
- POWER, T. (2011). Cyberchorus: Pindar's Κηληδόνας and the Aura of Artificial. In: ATHANASSAKI, L. – BOWIE, E. L. (eds.), *Archaic and Classical Choral Song. Performance, Poetics and Dissemination*. Trends in Classics, Suppl. 10. Berlin–New York, 67–113.
- QUINCEY, J. H. (1963). Etymologica. *RhM*, 106: 142–148.
- SEIFERT, A. (1982). *Untersuchungen zu Hölderlins Pindar-Rezeption*. München.

¹⁹ ADORJÁNI (2021) 176 sk. ad Kall. h. 3. 56–58.

²⁰ QUINCEY (1963) 145. Ebben az esetben itt a „lucus a non lucendo” típusról lenne szó, minthogy az Ἀμείνας – ahogy Fries helyesen jegyzi meg – az Ἀμείνανος rövidülésének tekinthető, tehát időszaki folyót jelent.

²¹ 94: λαίρον (λαίρον helyett), 97: ριπήσι (ρίπησι helyett), 135: constracted (constructed), 186: μέμηδας (μέμηλας), 205: ἀντιδορούμενον (ἀντιδορούμενον). Minden filológiai pontosság ellenére II. Bereniké győzelmét olymipiainak nevezi (35, 119. jegyzet), jöllehet nemeai volt (*Ait. fr.* 254–269 SH).



- SIGELMAN, A. C. (2016). *Pindar's Poetics of Immortality*. Cambridge.
- SPELMAN, H. (2018). *Pindar and the Poetics of Permanence*. Oxford Classical Monographs. Oxford.
- STUDNICZKA, F. (1893). Kyrene und Kallimachos. *Hermes*, 28: 1–18.
- TRUMPF, J. (1958). Stadtgründung und Drachenkampf. Exkurse zu Pindar, Pythien I. *Hermes*, 86: 129–157.
- WEST, M. L. (2007). Forward into the Past. In: FINGLASS, P. J. – COLLARD, C. – RICHARDSON, N. J. (eds.), *Hesperos. Studies in Ancient Greek Poetry Presented to M. L. West on His Seventieth Birthday*. Oxford, XX–XXVIII.

Open Access. A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

